

EĞİTİM FAKÜLTELERİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SORUNU

Doç. Dr. Ayhan AYDIN

Osman Gazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Bu makalede **YOK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi** kapsamında, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması **ve** bu bağlamda öğretmen Yetiştirme konusunda geliştirilen modelin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. **Bu** amaçla öncelikle öğretmen eğitiminde mevcut duruma değinilmiş **ve** söz konusu projenin eğitimi fakültelerinin program alanları **ile** öğretmen **ve** uzman yetiştirme konusunda getirdiği değişiklikler tartışılmıştır.

Öğretmen Yetiştirmede Mevcut Durum ve Yeni Model Arayışının Gerekçesi

Ülkemiz, Darülmüallirin 1848 yılındaki kuruluşu esas alındığında, öğretmen yetiştirmede yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu alanda son dönemde gerçekleşen en önemli gelişme, 1982 yılında eğitim enstitülerinin, eğitim fakültelerine dönüştürülerek YÖK kapsamına alınmasıdır. Ancak, bu yapısal gelişimin, öğretmen eğitiminin niteliğini ne yönde etkilediği önemli bir tartışma konusu olagelmıştır. Ayrıca öğretmen eğitiminde nitelik sorununun dışında, nicelik konusunda da ciddi sorunlar gözlenmektedir. Örneğin, matematik, kimya, biyoloji gibi birçok alanda öğretmen fazlalığı söz konusu iken, başta okul öncesi, sınıf öğretmenliği olmak üzere, İngilizce, beden eğitimi gibi bazı alanlarda da yoğun bir öğretmen ihtiyacı bulunmaktadır. Bu durum esasen YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı arasındaki işbirliği ve eşgüdümün yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (1998:12.13).

Hizmet öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi dokümanlarına göre (1997:2) "eğitim fakültelerinde bilim ve temel araştırma yapma ve yanlışı yapılanma nedeniyle; öğretmen eğitimi ikinci plana düşmüştür." Ayrıca "öğretmen yetiştirme ve istihdamından sorumlu bulunan kurumların (YÖK ve MEB) görev tanımlarının açık ve anlaşılır bir ifade ile belirlenmemiş olması sorunun çözümünü güçleştirmiştir. (1997: 12) Başka bir anlatımla, **öğretmen eğitiminde ve istihdamında karşılaşılan güçlükler, sözkonusu kurumlar arasında gözlenen yetki ve görev karmaşasından kaynaklanmaktadır.** Böylece, birçok alanda ihtiyaç fazlası öğretmen yetiştirilirken, sınıf öğretmenliği kadrolarına neredeyse tüm üniversite mezunlarının atanması olağan bir uygulama haline getirilmiştir. Oysa, sınıf öğretmenliği konusunda herhangi bir hizmet öncesi eğitim almamış elemanların bu kadrolara atanması, eğitim sistemimiz açısından kaygı venci bir gelişmedir. Öte yandan, zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması ile artan sınıf öğretmenliği ihtiyacının yanısıra, yetiştirmede gözlenen plansızlık, sorunun yakın bir gelecekte çözülmesinin güç olduğunu göstermektedir. Bu nedenle 1994 yılında başlatılan Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesinde belki de ilk yapılması gereken İ5, eğitimin tür ve düzeylerine göre öğretmen ihtiyacının saptanması ve bu amaçla gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktı. Ancak, 1998-99 öğretim yılına dek bu konuda önemli bir gelişmenin gerçekleştirilemediği görülmektedir. Bununla birlikte, **öğretmen yetiştirme sisteminin yeniden yapılandırılması amacıyla hazırlanan söz konusu proje birçok yönden sorunun çözümüne katkı sağlayacak niteliktedir. Ancak, aşağıda tartışılan bazı temel boyutlar açısından da, ciddi eksiklikler taşımaktadır.**

Yeniden Düzenlenen Öğretmen Eğitimi ve Çözüm Bekleyen Sorunlar

Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması

Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi kapsamında gerçekleştirilen en önemli gelişmelerden biri, eğitim fakültelerinde program alanlarının, milli eğitim sistemindeki okul yapılaşmasına uygun hale getirilmesidir (Ek 1). Böylece eğitim fakülteleri, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde öğretmen yetiştirecektir. Söz konusu düzenlemeye göre, eğitim fakültelerinde, ilköğretim, Türkçe Eğitimi, Yabancı Diller, Güzel Sanatlar, Beden Eğitimi, Özel Eğitim, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Eğitim Bilimleri, Ortaöğretim, Fen ve Mecnematik Alanları Öğretmenliği ile Ortaöğretim Sosyal Alanlar

Öğretmenliği Bölümleri bulunmaktadır (YÖK,1997:8). Ancak, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması, sorunun sadece bir yanını oluşturmaktadır. Çünkü, **yeni yapının gereksindiği başta öğretim elemanı olmak üzere, fiziki kapasite, finansman, teknoloji vb. gibi önemli sorunlar çözülmedikçe yapısal düzenlemelerin beklenen yararı sağlayamayacağı açıktır.** Bu nedenle öğretim elemanı ihtiyacının yanısıra eğitim fakültelerinin yapı ve donanım giderlerinin karşılanabilmesi için ek kaynakların sağlanması gerekli görünmektedir.

Bu konuda özellikle öğretim elemanı ihtiyacının karşılanması sorunu öne çıkmaktadır. Dolayısıyla öğretim elemanı yetiştirmek amacıyla yurtiçinde gelişmiş üniversitelerin lisansüstü programlarından daha geniş ölçüde yararlanmak ve o arada yurtdışı öğretim olanaklarının artırılması yararlı olacaktır. Kuşkusuz öğretim elemanı yetiştirmek zaman alacak bir uygulamadır ve daha önce belirtildiği gibi, alanlara göre öğretmen ihtiyacına bağlı olarak, projenin başlangıç aşamasında planlanması gereken bir işlemdir. Ancak, bu iki temel sorunun karşılıklı ilişkileri ve öneminin ilgili kurumlarca (YÖK, MEB) yeterince kavranmadığı görülmektedir.

Öte yandan bütün eğitim fakültelerinde aynı bölüm ve anabilim dallarının bulunmasının, kurumların insan gücü kapasiteleri, eğitim bilim ölçütleri ve ülke gerçekleri ile ne ölçüde örtüştüğü de önemli bir tartışma konusudur. Bu durumun uygulamada fakültelerin gereksiz ölçülerde genişlemesine neden olacağı açıktır. Ayrıca, farklı olanaklara sahip kurumların prototipleştirilmesi ile, ancak görünürde benzer, gerçek'e ise işlevsiz yeni birimlerle donatılan yapılar ortaya çıkabilir. Bu yüzden i eride eğitim fakültelerinin yapı ve yönetim sorunları, yeni ve daha karmaşık bir görüntü içinde karşımıza çıkabilir.

Sınıf ve Ortaöğretim Akın Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi

Yeni düzenlemeye göre (1997:16), sınıf öğretmenliği kadrolarına, eğitim fakültelerinin ilgili bölümünden mezun elemanlar atanacaklardır. Eğitim fakültelerinde kurulması önerilen ilköğretim Bölümünde, Okul Öncesi Eğitimi, Sınıf Öğretmenliği, Fen Bilgisi Eğitimi, Matematik Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim dalları bulunacaktır. Ayrıca, Türkçe Eğitimi Bölümü kapsamında Türkçe Eğitimi Anabilim dalı yer alacaktır. Böylece sadece ilköğretim II. kademeye öğretmen yetiştiren Türkçe öğretmenliği

programının, diğler bütün alanlardaki programlara yan alan olarak hizmet vermesi sağlanmaktadır, ilköğretimde branş öğretmenliğı kadrosunun oluşturulması kuşkusuz önemli bir gelişmedir. Projeye göre (1997: 34) ilköğretim branş öğretmenliğı programlarındaki alan dersleri, bünyesinde Fen-Edebiyat Fakültesi olan üniversitelerde, bu fakültelerden alınacaktır.

Ortaöğretim alan öğretmenleri ise, yabancı dil, güzel sanatlar ve beden eğitimi dışında 3,5 + 1,5 veya 4+1,5 şeklinde formüle edilen lisans+tezsiz yüksek lisans programları ile yetiştirilecektir. 3,5+1,5 seçeneğine göre, ilk yedi yarı yılda dal derslerini alan fakültesinde tamamlayan öğrenciler, bu derslerin tümünde başarılı olmaları halinde, lisans öğreniminin son döneminde özel öğretim ve uygulama etkinliklerine eğitim fakültelerinde; katılırlar. Bu programı başarı ile tamamlayan öğrencilere söz konusu alanın adını anadal, eğitimini de yan dal olarak belirten lisans diploması verilir. Böylece, Eğitim Fakültesince, ilgili enstitüye doğrudan okutanlar öğrencilere iki yarıyla eşdeğer bir süre içinde mezuniyet için öngörüler koşulları sağladıkları takdirde, ilgili alan öğretmenliğinin adını taşıyan yüksek lisans diploması verilir (1997: 35). 4 +1,5 seçeneği ise, yüksek öğretim kurulunca saptanan programlardan lisans diploması almış öğrencilere açıktır. Böylece adaylar mezun oldukları lisans programından yüksek lisans sınavları usul ve esaslarına göre seçilerek, üç yarı yıla eşdeğer bir süre eğitim gördükten sonra, ortaöğretim alan öğretmenliği unvanını alırlar. (1997:36)

Görüldüğü gibi 3,5 + 1,5 veya 4+1,5 seçeneklerinin her ikisinde de, ortaöğretim alan öğretmenliği için tezsiz yüksek lisans yapmış olma koşulu aranmaktadır. Ancak, yabancı dil, güzel sanatlar ve beden eğitimi alanlarında öğretmen ihtiyacı nedeniyle söz konusu dallarda lisans öğrenimi görmüş olmak yeterli sayılmakta, başka bir anlatımla, yüksek lisans öğrenim şartı aranmamaktadır. Ancak, **üç program dışında bütün alanlarda ortaöğretim dal öğretmenliği için yüksek lisans öğrenimi koşulunun aranması, ileride öğretmenlerin meslek saygınlıkları, özlük hakları ve benzer personel işlemleri açısından ciddi sorunlar oluşturabilir.** Ayrıca akademik açıdan tezsiz yüksek lisans programının bilimsellik niteliği ,ki açıdan tartışmalıdır. 1.Bu bağlamda halen fakülte öğrencileri veya mezunları için verilmekte olan öğretmenlik formasyonu programından içerik ve nitelik yönünden ne ölçüde farklı olacağı bilinmemektedir. 2.Öte yandan, sözkonusu tezsiz yüksek lisans mezunlarının doktora programlarına hangi ölçütlere göre alınacakları konusu da henüz yeterince aydınlatılamamıştır.

Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi (ÖYMK)

Öğretmen yetiştirme konusunda Yüksek Öğretim Kuruluna önerilerde bulunmak amacıyla oluşturulan ÖYKM'nin başlıca görevleri şunlardır (1998:26):

- s Öğretmen yetiştiren kurumların yeterlik ölçütlerini belirlemek, ulusal düzeyde program geliştirme çalışmalarını başlatmak,
- 7 mevcut programları uygulamak ve denetlemek,
- s öğretmen ihtiyacının ve bu ihtiyaca bağlı olarak eğitim fakültelerinin öğrenci kontenjanlarını belirlemek, ayrıca programlara öğrenci kabul koşullarını ve alanlara göre öğretmen yeterliklerini saptamak.

Başka bir anlatımla YÖK'e 2547 sayılı yasa ile verilen görevlerin önemli bir bölümü ÖYMK'ye aktarılmaktadır (YÖK, 1981). Ancak, hukuksal açıdan örgütsel yapıdaki yer ve işleyişi bilinmeyen böyle bir komitenin üstlendiği bu önemli görevleri gerçekleştirmesi güç görünmektedir. YÖK ka/nakli dokümanlardan (1998: 4) anlaşıldığına göre söz konusu kcmite, yükseköğretim, yürütme ve denetleme kurulu gibi önemli organlarla yetki, sorumluluk ve görev alanları itibarı ile çakışmaktadır. Bu durum, uygulamada yetki ve görev binişmelerine ve çatışmalara neden olabilecek niteliktedir. Öte yandan uygulamada karşılaşılan sorunlar, böyle bir komitenin daha çok YÖK ile MEB arasında yetersiz olan kurumsal işbirliği ve eşgüdüm çabalarının güçlendirilmesi amacıyla kullanılmasının yararlı olacağını göstermektedir. Bu amaçla daha çok bir koordinasyon ve planlama komitesi şeklinde örgütlenmesi gereken ÖYMK'nin yapı, donatım ve insan gücü gereksinimlerinin de ivedilikle karşılanması gerekli görünmektedir.

Eğitim Fakülteleri ve Eğitim Bilimleri Programları

Projeye göre (1997:26) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık dışırdaki eğitim bilimleri programları, 1998-99 öğretim yılından itibaren lisans düzeyinde öğrenci alamayacaklardır. Başka bir anlatımla, Eğitim Fakültelerinde yer alan Eğitim Yönetimi ve Denetimi, Halk Eğitimi, Eğitim Programları ve Öğretim, Ölçme ve Değerlendirme gibi bölümler ancak lisansüstü düzeyde etkinlik gösterebileceklerdir. Kuşkusuz bu durum başta Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi olmak üzere, Eğitim

Fakültelerinin tümünü etkilemektedir. Kamuoyunda eğitim bilimleri programları yerine, özellikle sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması ile hızla öğretmenlik programlarının açıldığı yönünde endişeler bulunmaktadır (5 Aralık Milliyet, 6 Aralık Cumhuriyet 1997). Ancak, eğitim sistemi içinde öğretmenin en büyük yardımcısı, eğitim uzmanlarıdır. Başka bir anlatımla, öğretmen ne kadar iyi yetiştirilirse yetiştirilsin, eğitim sorunları karşısında tek başına güçsüz kalmaktadır. Dolayısıyla eğitim sisteminin, verimli ve yete li olarak işletilebilmesi için, öğretmenin yanı sıra iyi yetişmiş yönetici, denetici, programcı ve benzer uzmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, eğitim bilimleri alanında, ülkemiz önemli sayılabilecek bir kurumsal geleneğe ve bilgi birikimine sahiptir. Bu nedenle eğitim bilimleri lisans programlarının öğretmenlik programlarına dönüştürülmesi kaygı verici bir gelişmedir. **Öte yandan eğitimi kurumlarında uzman istihdamında beklenen başarı sağlanamamıştır. Ancak, istihdam güçlüklerini çözmek yerine, sorunu yok saymayı çağrıştıran sözkonusu uygulama ile, eğitim sistemi önemli bir hizmetten yoksun bırakılmaktadır.** Oysa, bir ölçüde öğretmenlik programlarına dayalı bir yaklaşım benimsenerek, eğitim uzmanı yetiştirme sistemi yeniden yapılandırılabilir. Bu amaçla 1982 yılına dek A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesinde uygulanan öğretmenlik lisans programlarından mezun adayların eğitim bilimleri alanında lisansüstü öğrenime alınmaları şeklinde özetlenebilecek model benimsenerek, günün koşullarına göre yeniden düzenlenebilir. Böylece lisans programları kapatıldığı için bir süre sonra, lisansüstü eğitime de son vermek durumunda kalabilecek olan eğitim bilimlerinin tümünden yok olması engellenebilir.

Öğretmenlik Uygulamasına Yönelik Önlemler

Proje dokümanlarında (1997: 16) öğretmen eğitiminde kuramdar çok uygulamaya ağırlık verileceği belirtilmektedir. Gerçekte gelişmiş ülkelerde (Garmon, 1993, Doyle, 1986) öğretmen eğitiminde kuramdar çok uygulamaya yer verme eğilimi vardır. Bu durum aynı zamanda öğretmen yetiştiren kurumlarla uygulama okulları arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu amaçla halen mevcut olan okul koordinatörü, zümre başkanı ve uygulama öğretmenin yanı sıra özel öğretim yöntemleri öğreticisi ve program koordinatörü kadrolarının oluşturulması da önemli bir gelişmedir.

Bu bağlamda özellikle, değişik okullarda görev yapan okul koordinatörleri ile eğitim fakültesinin eşgüdümünü sağlamak amacıyla oluşturulan program koordinatörlüğü uygulama sorunlarının çözümüne katkı sağlayabilir. Ayrıca, uzman öğretmenlerle aday öğretmenlerin yönlendirilmesi amacıyla akademik katkı sağlayacak olan ve konunun uzmanı bir öğretim üyesi tarafından yürütülecek olan özel öğretim yöntemleri öğreticiliği görevi de uygulama etkinliğini olumlu yönde etkileyebilir.

Proje dokümanlarına göre (1997: 24) öğretmenlik uygulamalarını eğitim fakültelerinin bulunduğu iller düzeyinde yürütme ve denetleme yetkisi ÖYMK'ya aittir. Ancak, daha önce belirtildiği gibi görev tanımı, hucuksal konumu ve işleyişi ile ilgili yeterli bilgi bulunmayan ÖYKM'nin üstlendiği bu görevleri gerçekleştirmesi güç görünmektedir. Çünkü, ulusal düzeyde öğretmenlik uygulamalarının eşgüdümünü sağlamak ve fakültelerin bulunduğu iller düzeyinde planlama, denetleme ve değerlendirme etkinliklerini yürütmek oldukça kapsamlı bir örgütlenmeyi gerektirmektedir. Ayrıca, gerçekte uygulama etkinliklerinin bugüne dek yürütüldüğü gibi üniversiteler ile öğretim kurumları arasındaki işbirliğine dayalı olarak sürmesi daha geçerli bir çözümdür.

Bu kapsamda eğitim fakültelerinde ÖYMK'ya bağlı alt birimler oluşturulabilir. Ancak, bu birimler sadece koordinasyon işlemlerinden sorumlu tutulmalı, uygulamanın denetimi ve yürütülmesi eğitim fakülteleri ile Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ortak sorumluluğunda olmalıdır. Böylece, ÖYMK ulusal düzeyde temel amaç ve politikaları daha etkin ve hızlı bir biçimde uygulama olanağına da kavuşabilir.

Sonuç

Özetle, öğretmen eğitiminin, nicelik ve nitelik yönünden iyileştirilmesi amacıyla hazırlanan proje, eğitim sistemimiz açısından olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilecek boyutlar taşımaktadır. Kuşkusuz öğretmen eğitiminde eğitim fakültelerinin kurumsal sorumluluklarının vurgulanması önemli bir gelişmedir. Ayrıca, öğretmen eğitiminin standardize edilmesi ve bu bağlamda özellikle ortaöğretim alan öğretmenliğinin yeni bir modele (3,5 + 1,5 - 4 + 1,5) kavuşturulması olumludur. Ne var ki birçok alanda tezsiz yüksek lisans öğrenimi koşulu yüzünden öğretmen yetiştirme süresi uzayacak ve bu nedenle yakın gelecekte, öğretmen ihtiyacının gününbirlik kararlarla karşılanmasına devam edilecektir. Öte yandan Psikolojik Danışma ve Rehberlik dışındaki

eğitim bilimleri programlarında lisans öğretiminin kaldırılması, eğitim sistemimiz açısından kaygı verici bir uygulamadır. Başka bir anlatımla, öğretmen eğitimini eğitim uzmanlığı ile bütünleştirerek çözmek yerine, birini ötekine feda etmeyi çağrıştıran bu uygulama, ÷lke gerçekleri ve bilimsel anlayışla bağdaşmamaktadır. Ayrıca, öğretmen eğitimi ve istihdamında karşılaşılan kurumlar arası işbirliği ve eşgüdümlü sorunlarının çözümlünde ÖYMK'nın hukuksal ve örgütsel konumu nedeniyle etki olması güç görünmektedir.

Sonuç olarak, öğretmen yetiştirme ve istihdamı sorununun, önümüzdeki dönemde de eğitim kamuoyunun en önemli tartışma konularından biri olma özelliğini koruyacağı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Aydoğan, Hülya. *Eğitim Bilimlerinde Düzenleme.* 6 Aralık 1997... istanbul. Milliyet Gazetesi.

Dovle, VValter. "Classroom, Management lechnqu.es and, Student Discipline" (Office of Educational Research and Improvement) Washington D.C. 1986, Arizona. pp:42-76. ED-.3I883.

YOK. Eğitim Fakülteleri Öğretmen yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesine ilişkin Rapor Temmuz 1997. Ankara.

Garmon, M.Arthur. "'Preservice Teachers Perception of the First Year A Teacher Preparahon Programme" (Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association Atlanta. April 12-16. 1993. U.S. Michigan. pp:31-58. ED:359157.

Güiçer. Barbaros. "Eğitim Fakülte/en Öğretmen Yetiştirme Programlarının. Yeniden Düzenlenmesi". *Çağdaş Eğitim Dergisi.* Sayı 241. Tekişik Yayınlan. Ankara 1998.

ME1). *Modem Öğretmen yetiştirmede Gelişme ve ilerlemeler Sempozyumu.* 30 Eylül-4 Ekim 1996.Arıkara.

Okça bol, Rifat. *Eğitim Fakültelerinin. Denli Belli., YÖIC'ün Derdi Ne?* 5 Aralık 1997. İstanbul. Cumhuriyet Gazetesi

Yükseköğretim Kanunu (2547 S.K.) Resmi Gazete. 6.11.1981.

YüksekÖğretim Kurulu Başkanlığıınca Üniversite Rektörlüklerine Gönderilen. 19.02.1998 tarih ve. 287sayılı yazı.

YüksekÖğretim Kurulu Başkanlığınca Üniversite Rektörlüklerine Gönderden
6.11.1997 tarih ve 22449 sayılı yazı.

YüksekÖğretim Kurulu Başkanlığınca Üniversite Rektörlüklerine Gönderilen
04.11.1997 tarih ve 392761 sayılı yazı eki.

YüksekÖğretim Kurulu Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının
Yeniden Düzenlenmesi **1998 .Ankara**